

Philippe BLANCHET (2017), *Les mots piégés de la politique*, Paris, Textuel, 112 pp.

Nota: les referencies a l'obra figuren entre parentesis (p. XXX).

Per a citar esta obra: FONTELLES, Antoni (2024), Resenya de Philippe BLANCHET (2017), *Les mots piégés de la politique*, Paris, Textuel, + pagina uep.

L'autor: un antic conegut

Philippe Blanchet es professor de sociolingüística en l'Universitat de Rennes 2 (França), membre de la Societat d'Estudis de Llenguatge i Política, codirector dels *Cahiers Internationaux de Sociolinguistique*, redactor en cap dels *Cahiers de Linguistique, revue de sociolinguistique de langue française* i també pertany a diversos organismes internacionals (Lliga dels Drets Humans, Observatori Internacional dels Drets Llingüístics...). Té una ampla producció referida a la discriminació idiomàtica -la glotofòbia (especialment en àmbits francòfons)-, la pluralitat llingüística i les polítiques educatives.

Un poc oblidat sí, però no és un desconegut per a nosaltres ja que participà en el Seminari Internacional de Llengües Minoritàries (2002) i en el II Congrés de la Llengua Valenciana (2003), la seua ponència fon: «Occitanisme i catalanisme: elements per a una comparança en especial referència al provençal i al valencià» es publicà en la desapareguda *Revista de Filologia Valenciana* (2004, n. 11, pp. 7-23).

El marc textual i epistèmic

El llibre (*Les paraules enveridades de la política*), a banda de l'especialització de Blanchet (l'ús ideològic del llenguatge), s'inscriu en l'àrea dels estudis sobre desinformació, manipulació i ideologia: lo que es fa per mig de les paraules, els discursos, siguen de la classe que siguen: polítics, econòmics, històrics, identitaris, religiosos...

Entre les seues referències estan Pierre Bourdieu (*Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques*, 1982; *Langage et pouvoir symbolique*, 2001) o l'obra del pensador marxista Antonio Gramsci. No falten tampoc Michael Foucault (*L'Archéologie du savoir*, 1969) o Victor Klemperer (*LTI. La lengua del Tercer Reich*, 2001, edició original alemanya de 1947).

Blanchet com a sociolingüiste forma part de la línia teòrica d'investigadors com Joshua Fishman, Humberto López, Ralph Fasold, Suzaine Romaine... i com a epistemològ se'l pot incloure en la llarga i ampla tradició de la lingüística crítica (Roger Fowler...), l'anàlisi del discurs (Jan Renkenan...), l'anàlisi crític del discurs (Teun van Dijk...), l'anàlisi sociològic del discurs (Benno Herzog i Jorge Ruiz...), la sociolingüística del discurs (Francisco José Cantero i José de Arriba...), els discursos de la mentida i la desinformació (Guy Durandin, Noam Chomsky, Ignacio Ramonet, Pascual Serrano...), els estudis sobre ideologia (Teun van Dijk...), la psicologia cognitiva (George Lakoff...), la construcció social de la realitat (Paul Watzlawick, Marcelo Ceberio, Jonathan Potter...), i molts altres autors que han tractat o tracten la relació entre la societat, la llengua, les representacions socials i la conducta.

Anàlisi (lexic) del discurs

En el llibre estudia diversos elements idiomàtics: una expressió ('Je suis Charlie') i quatre paraules (l'laïcitat, radicalisme, comunitarisme i incivilitat). Els considera centrals en un discurs polític i mediàtic que introdueix trampes i adoctrinament, en els objectius que una forma de pensar es converteixi en hegemònica i que una ideologia s'imposi a molta gent (pp. 11-12). Aclarix que si bé podem creure que són exclusius de la política i dels mitjans de comunicació, no és així, tant els procediments i mecanismes (adició de contingut semàntic, transformació del concepte, iteració lexic, formació de constel·lacions ideològiques...) com alguns dels termes ('radical') apareixen també en els discursos científics i en controvèrsies tècniques (com destaquen els estudis de sociologia política de la ciència).

Comencem per 'Je suis Charlie' (Yo soc Charlie). És el lema popularitzat en tot el món en acabant de l'atentat terrorista del 7-1-2015, en París, en la seu del semanari

satiric *Charlie Hebdo*, en el qual hi hague 12 morts i 11 ferits.

La reaccio institucional fon atribuir la matança a l'islamisme i estendre l'agressio: afirmar que havia segut un atac a França, a la democracia, a la republica i a la llibertat d'expressio. Al mateix temps es produi un reagrupament civicopolitic en torn a la 'nacio' i es generà un sentiment contra les minories .

Punt per punt, sense llevar-li importancia a l'atentat i a les victimas, Blanchet desmonta els topics (pp. 19-27): la predecessora de *Charlie Hebdo*, la revista *Hara Kiri*, va ser prohibida per un titular 'ofensiu' contra el general Charles de Gaulle (dirigi la resistencia francesa contra el nazisme i fon president del país) i hague de canviar de nom. Es mistifica i confon la democracia, els drets humans i la republica com a 'la' forma de govern; es mes, la legislacio francesa permet l'existencia de partits en programes contraris als drets humans. Posa com a eixemple de contradiccio (en la suposta defensa de les llibertats) que en la 'manifestacio per la republica' -posterior a l'atentat- participaren dictadors (Ali Bongo president de Gabon; l'israelia Benjamin Netanyahu, que massacra als palestins, o el primer ministre d'Hongria Victor Orban, que te problemes grossos en l'Unio Europea per les politiques contraries als drets humans) (p. 31).

La 'llaïcitat' es un terme antic, aparegue cap a 1870 vinculat a les lleis de separacio entre l'iglesia i l'estat, pero a principis del 2000 començà a ser usat freqüentement i associat a un valor de la republica (al nivell de la llibertat, l'igualtat i la fraternitat). I prengue mes vol en el debat sobre l'us public del vel islamic o la prohibicio de simbols religiosos en els centres educatius (2003-2004). Al remat, la reaccio era mes contra l'islam que una politica de relacions institucionals, societat civil i religions (p. 36).

Al començament, la llaïcitat era un principi de neutralitat de l'estat, ninguna religio tenia el monopoli estatal, pero en la llei de 2004 s'implantà la neutralitat als alumnes dels centres educatius (p. 37). Es convertirà en un valor republicà quan est element figura en la 'cartilla de ciutadania' que s'entrega als aspirants a obtenir la nacionalitat francesa i sobre ell es pregunta en el qüestionari (p. 42), i també consta el concepte en un informe de l'Alt Consell per a l'Integració de 2009 (p. 39). El terme transforma el contingut d'acolliment pel de prohibició (p. 42), d'una semàntica inclusiva i antidiscriminació es passa a una d'exclusió i discriminatoria (p. 43).

L'evolució conceptual porta la llaïcitat a ser central en l'organització social -front a la ciutadania- i accentua discursos contra col·lectius magribins i musulmans, si els comparem en uns altres grups francesos i catòlics (p. 48). La llaïcitat protegia i ara es perillosa (p. 49).

En tercer lloc tenim la 'radicalització' ('radicalitzar', 'radicalitzat', 'radicalisme'). Originàriament ve dels anys 30, vinculat al Partit Radical i a polítiques d'esquerra (pp. 54-55). D'ús escàs en els 90, es popularitza en els mitjans de comunicació des de 2010-2014, relacionat en l'islam i en el terrorisme (p. 53) als quals queda associat, tal com consta en un follet del Ministeri d'Interior de 2015 (p. 56) o en un altre del Ministeri d'Educació per a prevenir la radicalització dels joves, de 2015 (p. 58), però també en uns altres documents oficials de 2016 (p. 57).

En definitiva, tenim una idea política progressista al principi, que s'ha transformat en perillosa per si mateixa i que pot conduir al terrorisme (pp. 60-62). I la deriva conceptual abarca uns altres termes: gihadisme, fonamentalisme, integritisme i terrorisme (pp. 64-65).

En quart lloc està el 'comunitarisme'. És un terme francès aparegut en els diccionaris a partir de 1997, d'ús escàs

us (com el 'radicalisme'), pero que s'eixamplà considerablement a partir dels 2000 (p. 71).

Es definix, per oposicio al republicanisme (p. 69), com "la reivindicacio de drets especifics per minories divergents del model frances, siguen llingüístiques, culturals, regionals, immigrades, religioses..." (p. 69), o tambe com "un modo d'organisacio politica segons el qual els individus pertanyen a comunitats (llingüístiques, culturals, nacionals, religioses, etc.) en l'interior d'un estat, d'una manera oficial, que els dona drets i obligacions particulars" (p. 29). Estes estructures se situarien entre els individus i la comunitat nacional francesa. Les definicions es dirigixen principalment a la comunitat arabomusulmana, que podria representar un perill per a França (p. 69).

En contra del comunitarisme es pronuncià l'expresident Nicolas Sarkozy en un discurs de la campanya electoral en 2012 (p. 70). I passa com en uns atres llocs i uns atres conceptes, els que acusen de comunitaristes a uns atres son els mes comunitaristes (entenga's en clau espanyola, nacionalistes). Son els que imponen una visio etnonacional francesa en un model concret (un ciutada frances, parla una correcta llengua francesa en una ortografia antiga, te valors universals republicans, creu que França es el país dels drets humans, canta la Marsellesa, penja la bandera en la finestra, es europeu i d'herencia catolica...) (p. 74).

Per a arrematar l'anàlisis lexic, comenta la 'incivilitat' (en plural 'incivilitats'). Terme tambe rar, pero que es posà de moda a partir del 2010. Format sobre 'civilitat', el contrari te el sentit de falta d'educacio, de cortesia, de regles de convivencia (p. 86). I aixina es deriva de les normes del codic penal (pp. 81-83) o de les que apareixen en pantalles de les estacions de tren, en la curiositat que els messages nomes estan en la linea Paris-Lyon-Marsella (p. 88), ¿perque es creu que son mes 'salvages'?

El supost increment de les conductes antisocials ha portat a la doctrina de la tolerància zero i una llei (2016) per a la prevenció i la lluita contra les incivilitats, els atentats a la seguretat pública i els actes terroristes en els transports col·lectius (p. 89). Parellament s'han creat grups policials específics contra el gamberrisme o l'incivisme (p. 90).

Segons Blanchet, la societat francesa està evolucionant cap a lo que alguns denominen 'higiene verbal', instal·lada fa anys en Estats Units, convertint formes distintes de parlar o de comportar-se en "sales" (roïnes, perjudicials, llegendes, indecentes) (p. 90). Per a evitar la connotació positiva de 'higiene' (neteja, salut, seguretat), ell preferix 'neutralització', la qual forma part d'un procés de control social i de reducció de les llibertats individuals, que és una de les manifestacions de les societats neolliberals (p. 90).

Canvis de sentit i moviments individuals-socials

L'anàlisi de les paraules i dels discursos li permet afirmar a Blanchet que la societat francesa s'està desplaçant cap a un model nacionalista, autoritari, uniformisant i xenofòb (p. 97). I es veu en les inversions de sentit dels termes i en l'aparició d'un llenguatge políticament correcte, més polític, diplomàtic i inclús hipòcrita (pp. 97-98), quan a un negre li diuen 'persona de color', quan una separació o divorci en la casa real espanyola la cataloguen de 'cessament temporal de la convivència', quan a les netejadores de les habitacions dels hotels les denominen 'kellys', popularment, o 'cambreres d'habitació', tècnicament, o quan a un baldat o a un coixo els transformen en 'discapacitats físics'.

Blanchet destaca un fet (que a mi m'ha ocupat i preocupat prou) i és la denominació (la categorització): "el fet de nomenar qualsevol cosa d'una certa manera, en un cert terme, és expressar com a mínim implícitament l'idea

que u es fa, aixina com el punt de vista, la classe de relat del mon des del qual es nomena i s'expressa" (p. 100) i afig: "No n'hi ha bona o mala forma de nomenar en absolut. Mes tots els discursos es realisen a partir d'un punt de vista. Tots revelen, explicitament o implicitament, una presa de posicio, orientacions, conviccions" (pp. 101-102).

L'obligacio etica dels que 'veuen'

Ho he deixat per al final, pero la cita pertany al principi del llibre, es una exposicio de motius i una justificacio, que diu molt de l'autor i del seu equip: "Et parce que je suis sociolinguiste et engagé dans ce combat, parce que je travaille au quotidien dans un équipe de recherche et de formation universitaire qui partage une militance scientifique, j'ai été frappé, et même indigné, par ces mystifications, par ces pièges" (p. 13) ("I perque soc sociollingüiste i compromes en esta lluita [contra les opressions, les desigualtats, les injusticies i els egoismes], perque treballe diariament en un equip d'investigacio i de formacio universitaria que compartix una militancia cientifica, estic impressionat i inclus indignat, per estes mistificacions, per estes trampes").

Ahi estem, en la desigual lluita contra les injusticies i contra la desinformacio en una chicoteta diferencia, ell des del 'poder' i la 'autoritat' que li conferix ser catedratic d'universitat i tindre un equip de gent, i yo, i uns pocs mes, des de la marginalitat casi absoluta (sense poder ni autoritat).

Fontelles

Antoni

12-8-2022